

רעיון לפרשת וירא

(לכבוד ה"אופרוף" של דניאל גיבר)

נשאלתי (ע"י הרב נובק משיקו כשהתפללנו יחד בבהכ"נ חובבי ציון בירושלים) :

מדוע בפרשת העקידה ציווה ה' לאברהם, "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק", ואילו כאשר מופיע המלאך הוא פעמיים בדברו לאברהם התייחס ליצחק כפֶּאֶל "את בנך את יחידך" ומשמיט "אשר אהבת".

והשבתי: כל מגמת נסיון העקידה היתה להורות ולהודיע הדרך לאמונה צרופה--וכך בארו הראשונים--רמב"ם ואברבנאל--את ההקדמה לפרשת העקידה, "והאלקים ניסה את אברהם", מן השורש "נס", שהתורה מעמידה על הנס או הדגל איך מאמין בה' צריך להתנהג.

והיינו, שההתחייבות לה' עומדת למעלה מכל ערך או התחייבות או אהבה אחרת, וכולם צריכים להיות כפופים לאהבת ה'. ויש לזה אף השלכות יומיומיות, וכן פסק הרמ"א (ש"ע או"ח סימן צ"ח סעיף א), "ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה ובשפלות האדם, ויסיר כל תענוגי האדם מלבו ... ואסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבהכ"נ, כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום".

ולכן ציווה ה' שיקריב את הבן "אשר אהבת". התורה מפרטת "אשר אהבת" לקבוע העימות בין אהבת ה' לאהבת בני אדם, ואפילו לבנו היחיד של אדם, ושאהבת ה' עולה על כל אהבה אחרת. ולבסוף כאשר אברהם עמד בניסיונו והוכיח שאמנם אהבת ה' שלו היא מְעַבֵּר לכול אהבה אחרת, כאילו בטלה ממנו כל אהבה אחרת, ולפיכך לא נזכר שוב "אשר אהבת", כי בנוכחות אהבת ה' אין ערך לאהבה אחרת, כעין מ"ש הגמ' "דשרגא בטיהרא מאי אהני" (חולין ס"ג:).

אבל אחר כל זאת, כאשר אהבת ה' בדרגה הכי גבוהה שהגיע אליה אברהם כבר הוכחה וקבועה, ולא היה שום ערעור או ספק על סדר העדיפות של האהבות וההתחייבויות של אברהם, הרי אז משמשת אהבת ה' כמקור להתפשטות האהבה לכל בני אדם ולכל היקום כולו. "ואהבת לרעל כמוך--אני ה'", כאילו אמר: ממנו תוכל ללמוד, כמו שאהבת אותי כן תאהב את רעך.

ובזה מיושבת קושיא אחת שהוקשה לי בדבר מחלוקת תנאים מפורסמת שנזכרה בש"ס כמה פעמים: (עי' פסחים דף כב:)

שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל אתים שבתורה ("לרבות"). כיון שהגיע ל"את ה' אלקיך תירא" - פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן? - אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הדרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש: את ה' אלקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים.

ולכאורה לא מובנת מה שמעון העמסוני פירש כשהגיע ל"את ה' אלקיך תירא", ועבר בשאט נפש על "ואהבת את ה' אלקיך", הלא כמו שאסור לירא שום ישות מבלעדי השי"ת הוא הדין לאהבה, ואם אצל אהבת ה' אפשר לרבות ע"י דרשת ה"את", מדוע לא לגבי יראת ה'?! אלא ודאי, שאהבה שונה מיראה בתכלית השינוי, שלגבי יראה, מי שירא את ה' אינו ירא ואינו נפחד משום גורם בעולם, וכמו שהרחיבו את הדיבור בעלי מוסר משך כל הדורות, אבל באהבה, מכיוון שאדם קבע בלבו שאהבת ה' עולה על כל אהבה אחרת (וכמו שלימדנו אברהם אבינו), האהבה להשי"ת גורמת לאהבת הבריות וכמש"ל.

ומדוע יש הבדל זה בין אהבה ליראה? נראה שזה מבואר ע"י מ"ש הרמב"ם בתחילת הלי' יסוה"ת, שההבדל בין אהבה ליראה הוא שיראה היא ההתכווצות של התודעה ופנייתה פנימה בגלל גדלות הברירה ורגש הנחיתות והאפסות של האדם, אבל אח"כ באה "מיד" הרצון העז להכיר מי שאמר

והיה העולם, והתודעה של האדם הדתי פונה החוצה מבקשת חכמה, ונתמלאת אהבה לבורא העולם. א"כ מטבע היראה להיות בודדת, אקסקלוסיבית, בו בזמן שמטבע האהבה להתפשט ולעלות על גדותיה, להיות אינקלוסיבית.

על כן מצינו למשל בפרקי אבות פ"ו מ"א: "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה...אוהב את המקום אוהב את הבריות", שאהבת המקום יוצרת ומעודדת באדם אהבת הבריות.

וכן אני מבאר את ברכת אהבה רבה (או: אהבת עולם)--"ליחדך באהבה, בא"י הבוחר בעמו ישראל באהבה". איזו אהבה? הוי אומר: ת' ה' ואהבת ישראל (או הבריות) הנובעת ממנה. ומדוע? שכן הקב"ה בעצמו, שאנו מצווים לאהב אותו, הרי הוא "בוחר בעמו ישראל באהבה" וא"כ עלינו ללכת ברכיו ולאהוב כל אחד מישראל.

ועל כן לא חשש שמעון העמסוני לדרוש את ה"את" של "ואהבת את ה' אלקיך". ואפילו לרבי עקיבא שהיה דורש את ה"את" של "את ה' אלקיך תירא" לרבות ת"ת, לא דרש כן לגבי "ואהבת את ה' אלקיך" כי תוצאת אהבת ה' היא אהבה לכל היקום ולא רק לת"ת, ודו"ק.

היוצא לנו מכל זה: אם יש לך אדם המתיימר לקיים מצות אהבת ה', אבל נכשל באהבת ישראל או אהבת הבריות, דע לך שאהבתו למקום לקויה, אינה אותנטית, שכן אהבת ה' צרופה תמיד מדריכה את האדם לאהבת הבריות. ואם יש לך אדם שאמנם כל לבבו מלא אהבת ישראל ואהבת הבריות, אבל אהבת ה' אין בן, סימן הוא שאהבת הבריות שבו אינה בת קיימא, והיא עוברת וחולפת, שכן רק אהבת הבריות המושרשת באהבה הטרינסצנדנטלית של אהבת ה' יכולה להתקיים על אף כל הניסיונות הבאים על האדם.

במלים אחרות: ההתחייבות הדתית היהודית מוכרחת להוביל לידי אהבת הבריות. ואהבת הבריות שאין יסודה בהתחייבות הדתית אינה בטוחה להתקיים ברוח שאינה מצויה.